

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Richardi Arsdekin Soc. Jesu Sac. Theol. Professoris.
Apparatus Doctrinae Sacrae**

Archdekin, Richard

Dilingae, 1687

Cap. 4. Pro Exordio Dictionis formando, & efferendo notanda.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38464

CAPUT II.

Pro Voce.

I. Curandum ut vox accommodetur loco, ut in parvo non sit nimis alta, aut in magno nimis demissa, utrumque displicet.

II. Si vox nativa sit imbecillior, oportet rarò assurgere, aut affectui violento indulgere, sed familiari tono oratio varianda est.

III. In exordio utendum voce clarâ, & æquabili, sed sine affectatione, aut cantillatione. In narratione magis attollitur & variatur. In confirmatione sit acrior; & incitator, docendo, interrogando, disputando, increpando, ad varios affectus vocem inflectendo, quantum vires ac materia patietur.

IV. Epilogus si instituat ad precandum, vel placandum, vox sit suavis, & lenis. Ad miserandum flexanimis. Ad lætandum plena & sonora. Ad hortandum aut terrendum concitator esse debet.

V. Ut hanc vocis varietatem discas & exerceas, optimum est consulere ipsam naturam, & observare quo tono passim utantur homines dum irascuntur, dum rogant, dum dolent, dum lætantur &c. & quæ magis placent, tuæ voci quantum fieri potest accommodare.

VI. Maxima dictionis parte consultum est uti voce media, ac moderata, sic facilius dabitur ascensus, descensus, ac vocis mutatio; nunquam enim in eodem tono diu persistendum est, sed observanda sedulo crebra vocis mutatio, ut evitetur monotoniæ vitium ingratißimum.

VII. Porrò hæc summatim observanda. Ut caveatur nimia tarditas, quæ dictionem reddit languidam: Nec minus cavenda nimia linguæ volubilitas, quæ verba truncat, & confundit ne singuli sensus debite intelligantur. Curandum quoque diligenter ut ultimæ syllabæ exprimantur, quæ à multis absorbentur, aut indecorè conglobantur.

VIII. Denique ad evitandam confusionem, singulos sensus dicendo interpungat, & in fine periodi semper modicè respiret, & spiritum colligat, ac vocem mutet: quod plurimum & dicentem reficiet; & audientem afficiet.

CAPUT III.

Pro Gestu.

Gestus, vox quædam est totius corporis, ideoque pro gestu moderando accommodari possunt ea quæ de voce diximus.

I. In principio dictionis stet erectus & immotus, spectet modeste Auditores, manus in pulpitem protendat, ordiatur modeste auditoribus honorem, de more cum quadam corporis inclinatione, exhibendo. Manus autem non nisi leniter, ac paululum ultra sinum protendat, oculis manum, ac gestum sequentibus.

II. Gestum non semper ad unam partem, sed nunc ad hos, nunc ad illos dirigat, tum ad gratam varietatem, tum ut Orator à pluribus videri, & audiri possit.

III. In narratione adhibendus gestus liberior & confirmatio acrior & pugnator: In Epilogo vehementior, & accommodatus affectibus, de quibus infra.

IV. Vultus quoque, oculus, & aspectus nunc erectus & alacer, nunc demissus & tristis, pro rebus varietate.

V. Uti cavenda est gestuum nimia lenitudo & tarditas, ita etiam nimia celeritas, aut levis gesticulatio, aut etiam nimia vastitas, qua manus ultra humeros, & caput attollatur.

VI. In supplicando, utraque manus protensa vel attollenda, vel submittenda est, quod etiam fieri potest manibus junctis instar orantis.

VII. In averfando, aut negando, capite ad dextram partem converso, & manibus ad sinistram, rem quasi se propellet. Vel etiam capite leniter concusso per modum renuentis.

VIII. Interrogabit, manu paululum elevata, & ad seipsum conversa. Instabit vehementius, summo indice manus sinistræ apprehenso, & non nihil concussit nec defunt gestus alii.

IX. Demonstrando seipsum; manum vel dextram, vel utramque ad pectus suum convertet. Demonstrabit res alias, manu plerumque protensa, & sursum, vel deorsum, vel aliò conversa, prout est supra, vel utraque rei quam cupit designare: rarò id solo digito faciet.

X. Timorem exprimet, manu dextrâ pectori applicata.

XI. Irascetur, pugno compresso, voce & vultu aspero: pulpitem manu, vel terram pede percutiendo: sed bene cavendum ne percussio illa sit nimis crebra.

XII. Pœnitebit, digitis pressis, & pectori admotis. Dolebit verò manibus inter se complicatis, vel utrumque deorsum dejectis, & expansis.

XIII. Vocabit, aut sibi sistet alium, manu sinistram elevatâ, & ad se inflexa. Dimitret, aut repellet, manu averfa cum digitis explicatis. Minabitur, indice erecto, & concusso. Alios denique affectus exprimet o manus, oculi, capitis, aut aliorum membrorum motu, quem observabit ex impetu naturæ inter homines bene moratos decorè exerceri, modò vitet sequentia.

XIV. Cavebit ne sit nimis diuturna omnium gestuum intermissio; & è contra, ne gestus idem, præsertim in eadem sententia aut periodo, nimis sepe repetatur.

XV. Solâ sinistrâ rarissimè gestus exhibendus: non rarò tamen in gestu formando sinistra dexterae sociata poterit, ut cum ostenditur rerum multitudo, aut magnitudo: vel quando ad summos affectus ascenditur, in quibus quasi torus orator abripi videtur.

XVI. In fine debet ordinariè, uti vox & dictio, ita gestus esse vivacior & vehementior, ut orator affectum quem intendit, altius infixum relinquat; si tamen, uti in meditatione, ad tristitiam, metum, aut compassionem oratio dirigatur, gestu etiam leniori, ac tardiori dictio absolvetur.

CAPUT IV.

Pro exordio dictionis formando, & offerendis notanda.

I. In exordio auditor debet reddi benevolus, attentus, docilis. Hæc fient, à persona dicentis, commemoranda.

morando animum & affectum suum pro salute, utilitate, aut profectu auditorum. Vel a materia ostendendo rem ipsam de qua dicitur, esse necessariam, utilem, aut præsentem tempori multum idoneam. Docilis erit auditor, si materia tractanda clarè proponatur, & in sua membra vel puncta distinctè dividatur, indicando, quid primo, quid secundo, quid tertio loco dicere intendat. Et hæc erit *propositio* rei dicendæ, quæ in fine exordii locari solet.

II. Desumi potest exordium, ab aliqua sententiâ Authoris sacri, aut etiam profani. Vel à proverbio, vel à similitudine, vel ab historia Evangelica, aut aliâ quæ avidè audiatur. Quandoque etiam proponitur questio, aut problema, de quo quali varia auditorum sententiâ exquiratur, & cui tandem inopinata responsio deprimatur.

III. Vitanda autem sunt exordia nimis communia, nimis prolixa, & nimis longè extra materiam questita.

CAPUT V.

Pro Narratione.

I. Debet narratio esse clara, brevis, & ordinata, ut nempe res eo ordine narrentur quo gesta, aut dicta fuerunt.

II. Concilianda est narrationi vita, v.g. interrogando quid hic factum, quid responsum putatis? quid vos hic ageritis? audite quid sequatur, &c.

III. Sic narranda est res præterita, ac si in præsentem, & coram ageretur. Ad hoc juvat uti verbis præsentis temporis: magis enim movet narratio Christi quasi ante oculos actû patientis, quam si tantum dicas talia olim passum fuisse.

IV. Cavendum ne bis, aut sæpius in narrationis decursu idem repetatur.

V. Cavenda etiam crebra digressio ad alia extra rem gestam, aut longæ parentheses, quæ rei seriem interrumpunt.

VI. Affectus, etsi breviter misceri possint, non debent tamen in narratione esse nimis frequentes, sed magis pro confirmatione & epilogo reservati.

CAPUT VI.

Pro Confirmatione, ejusque amplificatione, & ornatu dictionis.

I. In Confirmatione quaruntur argumenta ad suadendum virtutem, vel dissuadendum vitium, aut aliud quod sibi Orator tractandum proposuit. Argumenta hæc primò summam excogitanda, colligenda, & annotanda: postea fusius deducenda, amplificanda, & exornanda.

II. Pro inventione argumentorum sive discursuum, inspicendus est Apparatus materiæ quem ordine Alphabetico infra tradimus. Deinde ad istius, vel alterius materiæ amplificationem, & ornatum, considerari poterunt loci topici, sive sedes argumentorum,

quibus quævis materia deduci & inculcari potest. Exempli gratiâ, si de charitate agatur (idem est de ceteris) expendi poterit locus à definitione. Quid est charitas? est unio animæ cum Deo, quanti momenti est illa unio, quam jucunda, quam utilis, quam honorabilis, ideo que omni labore comparanda. 2. Locus à partium enumeratione: Charitas alia est interna affectuum, alia externa operum; alia erga Deum, alia erga proximum propter Deum. 3. Locus à Genere: Si omnis virtus amanda est, ut justitia, temperantia, continentia, humilitas, mansuetudo, fides, spes &c. quanto magis charitas quæ est suprema, & regina omnium virtutum. 4. Locus à simili: Sicut elementum non potest requiescere nisi in suo centro, ignis in cælo, lapis in terra, ita anima in sola charitate & unione cum Deo requiem habet. 5. Locus à dissimili: Sicut separatio membri à corpore est violenta, ita animæ à charitate Dei. Locus à contrario: Si odium & aversio à Deo summum sit hominis malum, sic debet amor Dei summum esse hominis bonum. 6. Locus ab adjunctis est in quo considerantur omnes circumstantiæ cum re conjunctæ, ut locus, tempus, actus & modus, & finis quo res exerceatur &c. quæ continentur hoc versu; *Quis, quid, ubi* &c. quem infra explicamus in exemplo dictionis ex Apparatu formandæ. 7. Locus est à causis, in quo res comprobatur, vel improbatum à sua causa materiali, aut formali qua constat, à finali ad quam dirigitur, ab exemplari cui assimilatur. 8. Locus ab effectis, sive effectibus bonis, aut malis, qui rem faciunt amore, aut odio dignam, uti quod charitas faciat hominem filium Dei, hæredem cæli, pium, benignum, patientem, Deo & hominibus acceptum. 9. Locus à comparatione, sive à majori, minori, & paritate rationis. Ut, si sponsa gaudet connubio cum nobilissimo sponso, qui tantum est creatura; quanto magis gaudere debet anima per charitatem uniri Deo, qui est omnium creator. Et hic locus ad amplificandum latissimè patet. Uti & locus ab autoritate, testimonio, & exemplis quæ infra in Apparatu latius deducimus.

Pro exornatione dictionis, faciunt tropi, & figuræ sive verborum, sive sententiarum, per quas sermoni varietas, copia, & elegantia conciliatur. Præcipuas hic recensimus, ut orator, non omnes simul, sed modò has, modò illas, instar condimenti dictioni aspergat, prout materiæ suæ convenire judicabit. Tales tropi in verbis sunt Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis. In Oratione sunt Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

Ex figuris præcipuæ sunt, repetitio, conversio, complexio, gradatio. Item, similiter cadens, contrapositum, commutatio.

Figuræ quæ non in vocibus, sed integris sententiis usum habere possunt præcipuæ sunt, interrogatio, responsio, subjectio, occupatio, correctio, dubitatio, prosopeia, apostrophe, hypotiposis, sustentatio, prætermisio, ironia, permissio, deprecatio, exclamatio.

Modum quo hæ figuræ, aut tropi in oratione formantur, si non meminerit orator, consultum est ut ex Rhetorica eum recolat, & singulorum exempla præcipua